

Як бути працівникам, які працюють на роботах з важкими і шкідливими умовами праці, якщо роботодавець не провів атестацію робочого місця? Чи зарахує Пенсійний фонд такий період до пільгового стажу, якщо ні, то як можна захистити своє право на пенсію?

Деякі роботодавці дійсно не проводять атестацію робочих місць з підстав важкого фінансового стану або відсутності певної роботи чи посади в Списку №1 чи №2.

Проте, це не звільняє їх від відповідальності. Адже згідно постанови Кабінету Міністрів України від 1 серпня 1992 року №442 (далі – Порядок №442) атестація робочих місць за умовами праці (далі - атестація) проводиться на підприємствах і організаціях незалежно від форм власності й господарювання, де технологічний процес, використовуване обладнання, сировина та матеріали є потенційними джерелами шкідливих і небезпечних виробничих факторів, що можуть несприятливо впливати на стан здоров'я працюючих, а також на їхніх нащадків як тепер, так і в майбутньому.

Отже, ні відсутність коштів, ні відсутність роботи, посади в Списках, затверджених Кабінетом Міністрів не є підставою для непроведення атестації робочих місць.

Роботодавець має забезпечити працівникам право на здорові і безпечні умови праці, якщо ж він цього не може зробити, то за роботу в несприятливих умовах праці працівникам мають надаватися пільги та компенсації. Однією із таких пільг є право дострокового виходу на пенсію.

Атестація робочих місць відповідно до Порядку № 442 та Методичних рекомендацій для проведення атестації робочих місць, затверджених постановою Мінпраці від 1 вересня 1992 р. №41 передбачає: установлення факторів і причин виникнення несприятливих умов праці; санітарно-гігієнічне дослідження факторів виробничого середовища, важкості й напруженості трудового процесу на робочому місці; комплексну оцінку факторів виробничого середовища і характеру праці на відповідність їхніх характеристик стандартам безпеки праці, будівельним та санітарним нормам і правилам; установлення ступеня шкідливості й небезпечності праці та її характеру за гігієнічною класифікацією; обґрунтування віднесення робочого місця до категорії зі шкідливими (особливо шкідливими), важкими (особливо важкими) умовами праці; визначення (підтвердження) права працівників на пільгове пенсійне забезпечення за роботу у несприятливих умовах; складання переліку робочих місць, виробництв, професій та посад із пільговим пенсійним забезпеченням працівників; аналіз реалізації технічних і організаційних заходів, спрямованих на оптимізацію рівня гігієни, характеру і безпеки праці.

Згідно пункту 4 Порядку № 442 та підпункту 1.5 пункту 1 Методичних рекомендацій атестація проводиться не рідше одного разу на 5 років. Відповідальність за своєчасне та якісне проведення атестації покладається на роботодавця.

За порушення терміну проведення атестації робочих місць за умовами праці та порядку її проведення керівник підприємства притягується до адміністративної відповідальності згідно статті 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У разі, якщо не проведення атестації мало своїм наслідком заподіяння шкоди здоров'ю працівнику, керівник підприємства може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за статтею 271 Кримінального кодексу України.

Пенсії на пільгових умовах (за Списком №1 і №2) призначаються відповідно до статті 114 114 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі – Закон 1058).

Згідно якої право на пенсію за віком на пільгових умовах незалежно від місця останньої роботи мають особи, які працювали на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці за Списком № 1 та на інших роботах із шкідливими і важкими умовами праці за Списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Однією з підстав для призначення пільгової пенсії є наявність атестації робочих місць. У разі не проведення атестації органи Пенсійного фонду України не зараховують такий період роботи до пільгового стажу, що впливає на наявність необхідної кількості років спеціального стажу та відмовляють у призначенні пенсії.

Що можна порадити працівникам, які опинилися в такій ситуації.

Обов'язково подавати письмову заяву до органів Пенсійного фонду про призначення пільгової пенсії.

У разі отримання письмової відмови у призначенні пенсії з причини не проведення на підприємстві атестації робочих місць оскаржувати таке рішення до суду.

Протягом декількох останніх років судова практика з цього приводу була різною, проте у цьому році останню крапку у спорах з цього питання поставила Велика Палата Верховного Суду у справі №520/15025/16-а від 19.02.2020. Суд визнав, що не проведення атестації робочих місць з вини роботодавця не впливає на призначення пільгової пенсії.

В своєму рішенні Суд «наголошує, що відповідно до пункту 1 частини першої статті 29 Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП України) до початку роботи за укладеним трудовим договором власник або уповноважений ним орган зобов'язаний роз'яснити працівникові його права і обов'язки та проінформувати під розписку про умови праці, наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, та можливі наслідки їх впливу на здоров'я, його права на пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до чинного законодавства і колективного договору.

Частинами першою та другою статті 153 КЗпП України встановлено, що на всіх підприємствах, в установах, організаціях створюються безпечні і нешкідливі умови праці. Забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці покладається на власника або уповноважений ним орган.

Аналіз зазначених норм свідчить про те, що роботодавець, який використовує найману оплачувану працю, зобов'язаний створювати безпечні та здорові умови праці, а за неможливості цього - поінформувати працівника під розписку про такі умови праці, а саме про наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, та можливі наслідки їх впливу на здоров'я. Окрім того, роботодавець зобов'язаний поінформувати працівника про пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до чинного законодавства і колективного договору, в тому числі право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах або за вислугу років.

При цьому на працівника, зайнятого на роботах із шкідливими і важкими умовами праці, не можна покладати відповідальність за не проведення або несвоєчасне проведення атестації робочих місць за умовами праці. Непроведення або несвоєчасне проведення атестації робочих місць власником підприємств або уповноваженим ним органом не може позбавляти громадян їх конституційного права на соціальний захист, у тому числі щодо надання пенсій за віком на

пільгових умовах. Контроль за дотриманням підприємствами правил проведення атестації робочих місць за умовами праці покладається на відповідні повноважні державні контролюючі органи, зокрема Держпраці.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що непроведення або несвоєчасне проведення атестації робочих місць власником підприємства не може бути підставою для відмови у призначенні пенсії за віком на пільгових умовах. Відповідальність за непроведення або несвоєчасне проведення атестації робочих місць покладається на власника підприємства, а не працівника. При цьому контролюючу функцію у відносинах щодо проведення атестації робочих місць на підприємстві виконує держава в особі відповідних контролюючих органів, а не працівник.»

Суд прийняв правильне рішення про неправомірність дій органів Пенсійного Фонду України щодо відмови позивачу у призначенні пільгової пенсії у зв'язку з відсутністю доказів проведення роботодавцем атестації робочого місця. В рішенні також зазначено, що пенсія має бути призначена з дати звернення до пенсійного органу з відповідною заявою.

Тож, якщо Ви опинилися в подібній ситуації і Пенсійний Фонд відмовив у призначенні пенсії, звертайтеся до суду, захищайте своє право.

З повним рішенням суду можна ознайомитися на сайті ПМГУ в розділі: направлення деятельности/ правовая защита/ судебные решения (<http://pmguinfo.dp.ua/npravleniya-deyatelnosti/pravovaya-zashchita/52-sudebnye-resheniya>)

Правовий інспектор
Г. Просяник